

Genel Kurul'un 61/295 Sayılı Kararı:

Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi

Genel Kurul,

İnsan Hakları Konseyinin, Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildiri metnini kabul ettiği 1/2 sayı ve 29 Haziran 2006 tarihli kararını not eder,

Bildiri üzerinde çalışmaların sürdürülmesi ve 61. Dönem sonuna kadar bu konuda bir karara varılmasını öngören 61/178 sayı ve 20 Aralık 2006¹ tarihli kararını hatırlatır,

Bu kararının ekinde yer aldığı şekliyle Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisini kabul ettiğini belirtir.

107. Oturum
13 Eylül 2007

Ek

Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi

Genel Kurul,

Birleşmiş Milletler Anlaşmasında belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda ve Devletlerin BM Anlaşması kapsamında yükledikleri sorumlulukları iyi niyetle yerine getirme amacıyla ,

Yerli (indigenous) halkların diğer halklarla eşit olduklarını teyid ederken diğer yandan da halkların haklarının farklı olabileceğini, halkların kendilerini farklı adlebileceklerini ve onlara bu özellikleriyle saygı gösterileceğini *teyid eder*,

İnsanlığın ortak mirasını teşkil eden medeniyet ve kültür zenginliğimize tüm halkların katkı yaptığını *bildirir*,

Ulusal, ırksal, dini, etnik ve kültürel farklılıklar temelinde bazı halkların veya bireylerin diğerlerinden üstün oldukları temeline dayalı veya böyle bir iddiada bulunan tüm doktrin, politika ve uygulamaların ırkçı, bilimsel olarak yanlış, yasal olarak geçersiz, ahlaki olarak kınanacak ve toplumsal yönden haksız olduğunu *beyan eder*,

Yerli halkların kendi haklarını kullanırken her türlü ayrımcılıktan uzak olmaları gerektiğini bir kez daha *vurgular*,

Yerel halkların tarih boyu haksızlığa uğraması ve bu arada sömürgeleştirilmeleri ve topraklarına ve kaynaklarına sahip çıkamamaları sonucu özellikle kalkınma haklarını kendi ihtiyaç ve çıkarlarına uygun bir şekilde kullanamamalarının yarattığı kaygıdan dolayı,

Yerli halkların başta toprakları ve kaynakları olmak üzere siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarından ve kültürlerinden gelen, doğuştan sahip oldukları haklarına saygı gösterilmesine ve bu hakların korunmasına acilen ihtiyaç duyulduğunu *kabul eder*,

Ayrıca, yerli halkların Devletlerle yapmış oldukları anlaşma, akit ve diğer yapıcı düzenlemelerden kaynaklanan haklarına da saygı gösterilmesi ve korunması gerektiğini *kabul eder*,

Yerli halkların ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan cazibe merkezi olmak ve nerede olursa olsun her türlü ayrımcı ve baskıcı davranışı sona erdirmek için örgütlendiklerini görmekten memnuniyet *duyar*,

Topraklarını, ülkelerini ve kaynaklarını etkileyen gelişmelerin kendi kontrollerinde olmasının, yerel halkların kendi kurum, kültür ve geleneklerini muhafaza etmelerini ve güçlendirmelerini; ve kalkınmalarını kendi gaye ve ihtiyaçları doğrultusunda teşvik etmelerini sağladığını *düşünür*,

Yerli halkların bilgi, kültür ve geleneksel uygulamalarına saygı gösterilmesinin sürdürülebilir ve eşitlikçi bir kalkınmaya ve çevrenin doğru yollardan korunmasına katkı sağladığını *kabul eder*,

Yerli halkların ülkelerinin ve topraklarının askerlerden arındırılmasının barışa, ekonomik ve sosyal ilerleme ve kalkınmaya ve dünya milletleri ve halkları arasında karşılıklı anlayış ve dostane ilişkilere yapacağı katkılara *dikkat çeker*,

Yerli ailelerin ve toplulukların, çocuk haklarına aykırı düşmemek şartıyla, kendi çocuklarını, yetiştirme, eğitime, öğretme ve refahlarını sağlama hakkına sahip olduğunu *kabul eder*,

Yerli halkların Devletlerle yaptıkları anlaşma, akit ve diğer yapıcı düzenlemelerin bazı durumlarda uluslararası düzeyde endişe, ilgi, sorumluluk ve özellik gösterdiklerini *değerlendirir*,

Anlaşma, akit ve diğer yapıcı düzenlemelerin ve bunların temsil ettikleri ilişkilerin yerli halklar ile Devletler arasındaki ortaklıkları güçlendirmek için bir temel olduğunu *düşünür*,

Birleşmiş Milletler Anlaşmasının, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi² ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesiyle² Viyana Bildirisi ve Eylem Programı³ tüm halklara, kendi siyasi statusünü belirlemede ve ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmalarını sağlamakta özgür oldukları anlamına gelen kendi geleceklerini kendileri belirleme hakkını verdiğini *kabul eder*,

Uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde kullanılan kendi geleceğini kendisinin belirleme hakkının, bu bildirgenin tamamı veya bir bölümü ileri sürülerek engellenemeyeceğini *unutmadan*,

Bu bildirmede yer alan yerli halklar haklarının tanınmasıyla Devlet ile yerli halklar arasında adalet, demokrasi, insan haklarına saygı, ayrımcılığa son ve iyi niyet ilkelerine dayalı uyumlu ve işbirliğine yönelik ilişkilerin daha da ileri götürüleceğinden *emin olarak*,

Devletleri ilgili halklar ile görüşerek başta insan hakları konusundakiler olmak üzere uluslararası enstrümanlara uymaya ve bunları etkin bir şekilde uygulamaya koymaya *davet eder*,

Birleşmiş Milletlerin yerli halkların haklarını koruma ve geliştirmede önemli ve özel bir rol oynamaya devam ettiğini *vurgular*,

Bildirinin yerli halkların haklarının ve özgürlüklerinin tanınması, güçlendirilmesi ve korunmasına ve Birleşmiş Milletlerin bu alanda yaptığı benzer çalışmaların daha güçlenmesine yönelik önemli bir adım olduğuna *inanır*,

Yerli halkların ayrımcılığa maruz kalmadan uluslararası hukukun belirlediği tüm insan haklarına sahip olduklarını ve yerli halkların var oluşları, refahları ve bir halk olarak tam kalkınmaları için müşterek haklara sahip olduklarını *kabul ve teyid eder*,

Yerli halkların bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini, bölgesel ve ülkesel farklılıkların ve çeşitli tarihi ve kültürel altyapının dikkate alınması gerektiğini *kabul eder*,

Ortaklık ruhu ve karşılıklı saygı anlayışı içerisinde bir başarı standartı olarak aşağıdaki Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Sözleşmesini resmen ilan eder:

Madde 1

Yerli halklar toplu veya bireysel olarak Birleşmiş Milletler Antlaşması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve uluslararası insan hakları hukukunda belirtilen tüm insan hakları ve temel özgürlükleri tam olarak yaşama hakkına sahiptir.

Madde 2

Yerli halklar ve diğer bireyler özgürdürler ve diğer tüm halklarla eşittirler ve başta kendi yerel kökenlerinden gelenler olmak üzere hakları hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan hayata geçirebilmelidirler.

Madde 3

Yerli halklar kendi geleceklerini kendileri belirleme hakkına sahiptir. Bu hakkın tabiatı dolayısıyla kendi siyasi statülerini belirleme ve ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma için izlenecek yolu özgürce seçme hakkına sahiptirler.

Madde 4

Yerli halklar kendi geleceklerini belirleme haklarını kullanırken iç ve yerel işleriyle ilgili olarak otonomi veya kendi kendini yönetme, ayrıca otonom etkinliklerini finanse etmek için gerekli tahsisatı temin etme hakkına sahiptir,

Madde 5

Yerli halklar, istedikleri takdirde ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamında tam olarak yer

alma haklarının yanı sıra kendilerine has siyasi, yasal, ekonomik, sosyal ve kültürel kurumlara sahip olma ve bunları güçlendirme hakkına sahiptir.

Madde 6

Her yerli halk mensubunun bir vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır.

Madde 7

1. Her yerli birey, yaşama, fiziksel ve zihinsel bütünlüğe, özgürlüğe ve kişisel güvenlik haklarına sahiptir.
2. Yerli halklar, ayrı bir halk olarak, özgürlük, barış ve güvenlik içinde yaşama hakkına sahiptir ve çocuklarının zorla alınarak başka gruplara verilmesi dahil hiçbir soykırım hareketi veya şiddet içeren muameleye maruz kalmamalıdır.

Madde 8

1. Yerli halklar ve bireyler asimilasyona zorlanmama veya kültürlerinin yok edilmesine maruz kalmama hakkına sahiptir.
2. Devletler aşağıdaki hususların önlenmesi ve tazmini için etkin çözümler bulmalıdır:

- (a) Yerli halkları, ayrı bir halk olma bütünlüklerinden veya kültürel değerleri veya etnik kimliklerinden mahrum edecek her türlü hareket;
- (b) Yerli halkları toprakları, bölgeleri veya kaynaklarından ayırmayı amaçlayan veya hedefleyen her türlü hareket;
- (c) Yerli halkların haklarını ihlal etme amacı veya gayesiyle büyük nüfus gruplarının yer değiştirmeye zorlanması;
- (d) Asimilasyon ve entegrasyona zorlayan her türlü hareket;
- (e) Yerli halklara karşı ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığı körükleyecek her türlü propaganda.

Madde 9

Yerli halklar ve bireyler, yerli bir topluluğa veya millete, ilgili topluluk veya milletin gelenek ve göreneklerine uygun olmak koşuluyla, ait olma hakkına sahiptir. Böyle bir hakkın kullanımında hiç bir ayrımcı davranış ortaya çıkmamalıdır.

Madde 10

Yerli halklar, toprakları veya arazilerinden zorla uzaklaştırılmamalıdır. Yerli halkların gerekli bilgilere sahip olarak özgürce verecekleri ön onay alınmadan ve mümkün olması halinde toraklarına geri dönmeleri seçeneğini de barındıran adil ve dürüst bir tazminat anlaşması yapılmadan yerlerinden edilmemelidir.

Madde 11

1. Yerli halklar kendi kültürel gelenek ve göreneklerini yaşamak ve yaşatmak hakkına sahiptir. Bu haklar, arkeolojik alanlar, tarihi eserler, desenler, törenler, teknolojiler ve görsel ve sahne sanatları ve edebiyat gibi kendi kültürlerinin geçmiş, günümüz ve gelecekteki tezahürünü koruma, kollama ve geliştirme haklarını da kapsar.
2. Devletler, yerli halkların gerekli bilgilere sahip olarak özgürce verecekleri ön onay alınmadan ellerinden alınan kültürel, entellektüel, dini ve ruhani varlıkların, etkin mekanizmalar aracılığıyla, tazmin etmelidir.

Madde 12

1. Yerli halklar ruhani ve dini geleneklerini, töre ve törenlerini beyan etme, hayata geçirme, geliştirme ve öğretme hakkına; dini ve kültürel mekanlarını koruma, kollama ve bu mekanları mahrem bir şekilde kullanma hakkına; tören aletlerini kullanma ve kontrol etme hakkına; ölülerini geri alma hakkına sahiptir.
2. Devletler, ilgili yerli halklarla birlikte geliştirilecek adil, saydam ve etkin mekanizmalar aracılığıyla, yerli halkların tören aletleri ve ölülerine ulaşma/veya bunların iadesinin sağlanması yollarını aramalıdır.

Madde 13

1. Yerli halklar, kendi tarihlerini, dillerini, sözel geleneklerini, filozofilerini, yazı sistemlerini ve edebiyatlarını yaşatma, kullanma, geliştirme ve gelecek kuşaklara aktarma ve toplumlarının, yerleşim yerlerinin ve insanların isimlerini belirleme ve bu isimleri kullanma hakkına sahiptir.
2. Devletler bu hakların korunduğunu garanti altına alacak etkin önlemleri almalı ve yerli halkların, gerektiğinde tercüme veya diğer gerekli uygulamalar marifetiyle hukuki ve idari işlemler sırasında olup biteni anlamaları ve karşı tarafça anlaşılmasını sağlayacak önlemleri oluşturmalıdır.

Madde 14

1. Yerli halklar kendi eğitim ve öğretim kültürlerine uygun bir şekilde kendi dillerinde eğitim veren eğitim sistemleri ve kurumlarını kurma ve kontrol etme hakkına sahiptir.
2. Yerli bireyler, özellikle de çocuklar Devletin sağladığı eğitim imkanlarından hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan yararlanma hakkına sahiptir.
3. Devletler, başta çocuklar olmak üzere kendi toplumlarından uzakta yaşayanların mümkün olduğu takdirde kendi kültürleri ve dillerinde eğitim imkanına ulaşmalarını sağlayacak önlemleri yerli halklarla birlikte almalıdır.

Madde 15

1. Yerli halklar, eğitim ve kamuya verilen bilgilerde doğru olarak yansıtılması gereken kendi kültürlerinin, geleneklerinin, tarihlerinin ve özlülerinin saygınlığı ve çeşitliliği hakkına sahiptir.
2. Devletler önyargılarla mücadele ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve yerli haklarla toplumun diğer tüm kesimleri arasında tolerans, anlayış ve iyi ilişkilerin güçlendirilmesi için ilgili yerli halklarla görüşerek ve işbirliği yaparak etkili önlemler almalıdır.

Madde 16

1. Yerli halklar kendi medyalarını kendi dillerinde oluşturma ve diğer medya kuruluşlarına hiç bir ayrımcılığa maruz kalmadan ulaşma hakkına sahiptir.
2. Devletler, yerli halkların çok kültürlülüğünün kamuya ait medya kuruluşları tarafından yansıtılması için etkin önlemler almalıdır. Devletler, önyargıdan uzak bir şekilde ifade özgürlüğünü tam olarak oluşturmak için özel televizyon kanallarını da yerli halkların çok kültürlülüğünü yansıtmaya teşvik etmelidir.

Madde 17

1. Yerli bireyler ve halklar ulusal ve uluslararası tüm çalışma yasalarından tam olarak yararlanma hakkına sahiptir.
2. Devletler yerli halklarla istişare ve işbirliği halinde yerli çocuğun, özel durumunu gözeterek

ve eğitimin (çocuğun) konumunu güçlendirmesi açısından ne kadar önemli olduğunu unutmadan, ekonomik olarak istismarını önlemek, eğitimine engel teşkil edecek veya sağlığına zarar verici veya fiziksel, zihinsel veya sosyal gelişimine zararlı her hangi bir iş yapmaktan korumak üzere özel önlemler almalıdır.

3. Yerli bireyler, istihdam ve maaş dahil, çalışma koşulları açısından her hangi bir ayrımcılığa uğramama hakkına sahiptir.

Madde 18

Yerli halklar, kendi karar mekanizmalarına sahip olma ve bunları geliştirmenin yanı sıra, kendilerini ilgilendiren konulardaki karar alma süreçlerine kendilerinin belirleyeceği temsilciler aracılığıyla katılma hakkına sahiptir.

Madde 19

Devletler yerli halkları etkileyebilecek yasal veya idari önlemleri kabul edip, uygulamaya koymadan önce yerli halkların gerekli bilgilere sahip olarak özgürce verecekleri ön onayı almak için iyi niyetle yerli halklarla istişare ve işbirliği yapmalıdır.

Madde 20

1. Yerli halklar kendi siyasi, ekonomik ve sosyal sistemlerine ve kurumlarına sahip olma ve bunları geliştirme, varlık ve kalkınma araçlarına güvenle sahip çıkma ve geleneksel ve diğer ekonomik faaliyetlerini özgürce sürdürme hakkına sahiptir.
2. Varlık ve kalkınma araçlarından mahrum edilen yerli halklar adil bir tazminat almaya hak kazanır.

Madde 21

1. Yerli halklar ayrımcılığa uğramadan ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirme hakkının yanı sıra, eğitim, istihdam, mesleki eğitim ve meslek içi eğitim, barınak, kanalizasyon, sağlık ve sosyal güvenlik haklarına da ayırım gözetilmeksizin sahiptir.
2. Devletler, yerli halkların ekonomik ve sosyal koşullarının sürekli iyileşmesi için uygun durumlarda etkin önlemler almalıdır.

Madde 22

1. Bildirinin uygulanması esnasında yaşlı, kadın, çocuk ve engelli yerli halk mensuplarının haklarına ve özel ihtiyaçlarına ayrı önem verilmelidir.
2. Devletler, yerli kadın ve çocukların her türlü şiddet ve ayrımcılığa karşı tüm koruma ve garantilere sahip olmasını yerli halklar ile birlikte alınacak kararlar ile sağlamalıdır.

Madde 23

Yerli halklar kalkınma haklarını kullanmak üzere kendi önceliklerini ve stratejilerini belirleme ve geliştirme hakkına sahiptir. Yerli halklar özellikle kendilerini etkileyen sağlık, barınak ve diğer ekonomik ve sosyal programların geliştirilmesinde ve belirlenmesinde etkin olarak yer alma ve mümkün olan en yaygın şekilde bu programları kendi kurumları aracılığıyla yürütme hakkına sahiptir.

Madde 24

1. Yerli halklar, ilaç niyetine kullanılan önemli bitki, hayvan ve madenler dahil geleneksel

ilaçlara sahip olma ve sağlık uygulamalarını sürdürme hakkına sahiptir. Yerli bireyler her hangi bir ayrımcılığa uğramadan tüm sosyal ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir.

2. Yerli bireyler fiziksel ve zihinsel sağlığa, olabilecek en üst seviyede sahip olma konusunda eşit hakka sahiptir. Devletler bu amaca ulaşılmasını sağlamak üzere tüm gerekli adımları atmalıdır.

Madde 25

Yerli halklar, geleneksel olarak kendilerine ait veya bir şekilde onlarca kullanılan arazi, toprak, su ve kıyı şeridi ve diğer kaynaklarla olan kendilerine has ruhani ilişkiyi sürdürme ve geliştirme ve gelecek nesillere aktarma sorumluluklarını yerine getirme hakkına sahiptir

Madde 26

1. Yerli halk geleneksel olarak sahip oldukları, işgal ettikleri veya başka bir şekilde kullandıkları ya da elde ettikleri arazi, toprak ve kaynaklara sahip olma hakkına sahiptir.

2. Yerli halk, geleneksel olarak sahip olduğu veya kullandığı ve diğer yollardan elde ettiği arazi, toprak ve kaynakları işletme ve kontrol etme hakkına sahiptir.

3. Devletler söz konusu arazileri, toprakları ve kaynakları yasal olarak tanımalıdır. Bu tanıma işlemi yerli halkların geleneklerine, göreneklerine ve iltizam sistemlerine gerekli saygı gösterilerek yapılmalıdır.

Madde 27

Devletler yerli halkların geleneksel olarak sahip oldukları veya diğer yollardan işgal ettikleri veya kullandıkları araziler üzerinde yerli halkların sahip olduğu hakları tanımak ve bu konuda hükme varmak için, yerli halkların yasalarına, geleneklerine, göreneklerine ve iltizam sistemlerine saygılı bir şekilde ilgili yerli halklarla birlikte adil, bağımsız, tarafsız, açık ve saydam bir süreç oluşturmalı ve uygulamalıdır. Yerli halklar bu sürece katılma hakkına sahip olmalıdır.

Madde 28

1. Yerli halklar, geleneksel olarak sahip oldukları veya diğer bir yoldan işgal ettikleri ve gerekli bilgilere sahip olarak özgürce verecekleri ön onayları olmaksızın ellerinden alınan, el konan, işgal edilen, kullanılan veya zarar verilen arazi, toprak ve kaynaklar için geri iadelerini kapsayacak şekilde tazminat almak hakkına sahiptir. Bunun mümkün olmaması halinde adil, adilane ve adaletli bir bedel almaya hakkı vardır.

2. İlgili halklar özgür iradeleriyle aksi yönde bir karar almadıkça tazminat aynı miktarda, özellikte ve yasal statüye sahip arazi, toprak ve kaynaklardan oluşmalı veya maddi bedel ödenmeli ya da diğer uygun tazminat yolları seçilmelidir.

Madde 29

1. Yerli halklar çevrelerinin ve arazilerinin veya topraklarının ve kaynaklarının verimliliğini koruma ve kollama hakkına sahiptir. Devlet, yerli halklara yardım amacıyla, her hangi bir ayrımcılığa yol açmadan, arazilerin veya toprakların ve kaynakların verimliliğini koruma ve kollama programları oluşturmalı ve uygulamalıdır.

2. Devletler, yerli halkların gerekli bilgilere sahip olarak özgürce verecekleri ön onay olmaksızın topraklarında veya arazilerinde tehlikeli maddelerin veya atıkların depolanmasının önüne geçmek için gerekli önlemleri almalıdır.

3. Devletler, gerektiğinde, zararlı maddeler nedeniyle sağlık sorunu çeken kişilere uygulanan sağlık hizmetleriyle aynı olmak üzere yerli halkların sağlık durumlarını gözlemleyecek, koruyacak ve yeniden sağlıklarına kavuşmalarını sağlayacak programların oluşturulmasını sağlayacak etkin önlemler almalıdır.

Madde 30

1. Haklılığı kabul edilebilir bir toplumsal yarar veya yerli halkların kendilerinin özgürce verecekleri bir karar ve onlardan gelecek bir talep olmadığı sürece yerli halkların topraklarında veya arazilerinde askeri faaliyetlere yer verilmez.
2. Devletleri arazilerin veya toprağın askeri faaliyetler için kullanılmasından önce, ilgili yerli halklarla uygun yollardan ve özellikle de yerli halkların kendi temsil kurumlarıyla etkin bir işişare başlatmaları gerekir.

Madde 31

1. Yerli halklar, insan ve genetik kaynaklar, tohum, ilaç, hayvan ve bitki örtüsü, sözlü gelenekleri, edebiyatları, tasarım, spor ve geleneksel oyunları ve görsel ve sahne sanatları dahil olmak üzere bilim, teknoloji ve kültürlerinin dışavurumunun yanı sıra kültürel mirasları, geleneksel bilgileri ve geleneksel kültürel kendini ifade yöntemlerini korumak, kollamak, kontrol etmek ve geliştirmek hakkına sahiptir.
2. Devletler, yerli halklarla bağlantılı olarak bu hakların tanınması ve korunmasına yönelik etkin önlemler almalıdır.

Madde 32

1. Yerli halklar kendi toprak, arazi ve kaynaklarının geliştirilmesi ve kullanılmasına yönelik olarak öncelikler ve stratejiler belirleme ve geliştirme hakkına sahiptir.
2. Devletler, yerli halkın arazisini, topraklarını ve kaynaklarını, başta maden, su ve diğer kaynakların çıkarılması amacıyla kullanmayı öngören projeler konusunda, ilgili yerli halkın özgür ve tüm bilgiye sahip olduktan sonra vereceği onayı almak üzere yerli halkın temsil kurumlarıyla iyi niyetli bir şekilde işişare eder ve işbirliği yapar.
3. Devletler bu gibi faaliyetler için adil ve adilane tazminatı mümkün kılacak etkin mekanizmaları oluşturmalı, oluşabilecek olumsuz çevresel, ekonomik, sosyal, kültürel veya manevi sonuçların etkilerini hafifletecek uygun önlemleri almalıdır.

Madde 33

1. Yerli halklar kendi kimliklerini seçme veya kendi gelenekleri ve görenekleri doğrultusunda bir yere ait olma hakkına sahiptir. Bu yerli halkların yaşadıkları ülkenin vatandaşlığını almalarına bir engel teşkil etmez.
2. Yerli halk kendilerine ait kurumların yapılarını ve üyelerini kendilerince belirlenen işlemler sonucu tayin etme ve seçme hakkına sahiptir.

Madde 34

Yerli halklar kendilerine ait kurumsal yapıları ve kendilerine ait gelenekleri, görenekleri, dini inançları, süreçleri, uygulamaları ve var olmaları halinde yasal sistem ya da töreleri, uluslararası hukuka uygun olmak koşuluyla, teşvik etmek, geliştirmek ve korumak hakkına sahiptir.

Madde 35

Yerli halk, bireylerin toplumlarına karşı ne tür sorumlulukları olduğunu belirleme hakkına sahiptir.

Madde 36

1. Başta uluslararası sınırlarla ayrılmış olanlar olmak üzere yerli halklar, sınırın diğer tarafında kalan hem kendi topluluğunun üyesi hem de diğer insanlarla ruhani, kültürel, siyasi, ekonomik ve sosyal amaçlı faaliyetler de dahil olmak üzere irtibat kurma, temasta bulunma ve işbirliği yapma hakkına sahiptir.
2. Devletler yerli halklarla istişare ve işbirliği halinde yukarıda belirtilenlerin hayata geçirilmesini kolaylaştırmak ve söz konusu hakkın uygulanmasını sağlamak için etkili önlemler almalıdır.

Madde 37

1. Yerli halklar, Devletler ve onların ardıllarıyla yaptıkları anlaşmaların, sözleşmelerin, akitlerin ve diğer yapıcı düzenlemelerin kabul edilme, riayet edilme ve uygulanma ve Devletleri bu anlaşmalara, sözleşmelere, akitlere ve diğer yapıcı düzenlemelere saygı göstermeye çağırma hakkına sahiptir.
2. Bu Bildiride yer alan hiç bir ifade, yerli halkların anlaşmalar, sözleşmeler, akitler ve diğer yapıcı düzenlemelerden kaynaklanan haklarını azaltacak veya yok edecek şekilde yorumlanamaz.

Madde 38

Devletler, Bildirinin amacına ulaşabilmesi için yerli halklarla istişare ve işbirliği yaparak yasal önlemler dahil gerekli önlemleri almalıdır.

Madde 39

Yerli halklar, Bildiride yer alan hakları tam olarak kullanabilmek için Devletler ve uluslararası işbirliği yoluyla mali ve teknik yardıma ulaşma hakkına sahiptir.

Madde 40

Yerli halklar, Devletler ve diğer taraflarla olan ihtilaf ve anlaşmazlıklarının sonuçlandırılması için adil ve adilane süreçler sonucu hüküm elde etme veya bir hüküme varılmasını talep etme, ayrıca zarar gören bireysel veya toplum haklarının tazmin edilmesini isteme hakkına sahiptir. Söz konusu hüküm hem ilgili yerli halkların gelenekleri, görenekleri, kuralları ve yasal sistemleri hem de uluslararası insan hakları hukuku gözetilerek verilmelidir.

Madde 41

BM kuruluşları ve sivil toplum örgütleri, mali işbirliği ve teknik yardımı seferber ederek Bildiride yer alan hususların tam olarak yaşama geçirilmesine katkıda bulunmaları gerekmektedir. Yerli halkların kendilerini ilgilendiren konulara katılımında bulunmalarını sağlamak üzere mali tedbir alınmalıdır.

Madde 42

Birleşmiş Milletler ve Yerli Halklar Daimi Forumu dahil olmak üzere tüm BM kuruluşları ve

BM ÷lke temsilcilikleri ve Devletler Bildirgedeki hususlara saygı gösterilmesini ve tam olarak hayata geçirilmesini teŖvik etmeli ve Bildirgenin etkinliđini takip etmelidir.

Madde 43

Burada kabul edilen haklar dñnya yerli halklarının yaŖamlarını sñrdñrebilmeleri, saygınlıklarını koruyabilmeleri ve refahlarını sağlayabilmeleri için gerekli olan asgari standartları teŖkil eder.

Madde 44

Burada belirtilen haklar erkek ve kadınlara eŖit olarak garanti edilmiŖtir.

Madde 45

Bu Bildirgedeki hiçbir Ŗey yerli halkların bugñn sahip oldukları veya ileride sahip olacakları hakları azaltmak veya yok etmek için kullanılamaz.

Madde 46

1. Bu Bildirgedeki hiçbir Ŗey, her hangi bir Devlet, halk, grup veya insanın, BirleŖmiŖ Milletler AnlaŖmasına aykırı veya egemen ve bağımsız bir Devletin toprak bñtñnlñđñn veya siyasi birliğinin tamamen veya kısman parçalanmasını isteyen veya cesaretlendiren bir harekette bulunmasına yol ağacak Ŗekilde yorumlanamaz
2. Bu Bildiride ilan edilen haklar yerine getirilirken tñm insan hakları ve temel özgñrlñklere saygı gösterilmelidir. Bu Bildiride belirtilen haklar, sadece kanun ile belirlenen ve uluslararası insan hakları hukukunun gerektirdiği Ŗartlarda bazı kısıtlamalara maruz kalabilir. Sñz konusu kısıtlamalar ayrımcı olmamalı ve kesinlikle sadece demokratik bir toplumun gerektirdiği Ŗekilde baŖkalarının adil taleplerini garanti altına almayı amaçlamalıdır.
3. Bu Bildiri maddeleri adalet, demokrasi, insan haklarına saygı, eŖitlik, sıfır ayrımcılık, iyi yñnetim ve iyi niyet ile yorumlanmalıdır.

(2) 2200 A (XXI) sayılı karar ve ekine bkz.

(3) A/CONF.157/24 (Part I), chap. III.

(4) 217 A (III) sayılı karar.